نامەیەکی ئەنگلس بۆ یوسف بلوخ لە کوێنگسبۆرگ[1]

لەندەن، لە 21/سێپتێمبەر/1890

...بە گوێرەی ڕامانی مەتریالیستی بۆ مێژوو، دوا بڕیاردەری چرکەی دیاریکراو لە مێژوو، بەرهەمهێنان و بەرهەمهێنانەوەی ژیانی واقیعییە. لەمە بترازێ، نە مارکس و نە من نەمانگوتووە. بۆیە، ئێستا ئەگەر یەکێك ئەمە بەشێوەیەك وەگۆڕێ کە بڵێ لایەنی ئابووری، **تاقە لایەنی** بڕیاردەرە، ئەوا ئەو ڕستەیە دەکا بە ڕستەیەکی ئەبستراکت، پووك و بێ مانا.

بارودۆخی ئابووری بنچینەیە، بەڵام توخمە جۆراوجۆرەکانی سەرخانەکانیش- فۆرمە سیاسییەکانی خەباتی چینایەتی وئەنجامەکانی- دەستوورە پەیڕەوکراوەکان لە لایەن چینە سەرکەوتووەکانی پاش جەنگێکی براوە... هتد، فۆرمە یاساییەکان، تەنانەت ڕەنگدانەوەی هەموو ئەم خەباتە واقیعییانە لە مەغزی بەشداربووەکاندا، تیئۆری سیاسی، مافپەروەری وفەلسەفییەکان، تێڕوانینە ئاینییەکان و پەرەسەندنی ئایندەیان بۆ سیستێمێکی دوگم- کارتێکردنی خۆیان بەکاردەهێنن و هەروا بە سەر ئاراستەی خەباتە مێژووییەکاندا کەلە زۆر حاڵەتیشدا، بە وێنەیەکی سەرکەوتووانە، **فۆرمەکانیشیان** دیاریدەکات. ئەمە کارلێکردنی بەرامبەرکێی هەموو ئەم لایەنانەیە، کە پاشان، لە دووتوێیدا، بە ڕێگای هەموو لایەنە جۆربەجۆرە بێ کۆتاییەکانی بەرێکەوتەکان (واتە، لەو شت و ڕووداوانە کە پەیوەندی ناووەکییەکانی لە ناو یەکتریدا ئەوەندە دوورن یا سەلماندیان سەختە، کە ئێمە وایان دادەنێین لە بەردەستدا نین وبتوانین پشت گوێیان بخەین) وەك پێداویستییەکی بزووتنەوەی ئابووری خۆی دەسە پێنێ. دەنا بەکارهێنانی تیئۆری لە مەڕ سەردەمێکی مێژوویی هەڵبژێردراودا، ئاسانتر دەبێ لە شیتەڵکردنی هاوکێشێکی سانای پلە یەك.

ئێمە بە خۆمان مێژووی خۆمان درووست دەکەین. بەڵام یەکەم جار، لە ژێر پێشەکی و مەرجگەلێکی زۆر دیاریکراودا، لە ژێریاندا، ئابوورییەکەیان چارەنووسسازە. بەڵام پێشەکی و مەرجی سیاسییەکەش..هتد، تەنانەت ئەو تراديستیونە کە لە مێشکی مرۆڤەکان دەخولێنەوە، گەرچی چارەنووسسازیش نین، ڕۆڵی خۆیان دەگێڕن .

دەوڵەتی(بروسیا)ش بە هۆی بڕیاردەری مێژوویی، بە هۆی ئابووری، پێکهات و پەرەی سەند. کەچی، سەختە بە بێ ماندووبوونێکی زۆرەوە، دووپاتی بکەینەوە کە لە نێو وەڵاتە زۆر بچوکەکانی ئەڵمانیای باکوردا، خودی براندنبۆرگ، پیویستییە ئابوورییەکە دیاری کرد بە بێ هیچ هۆیەکی تر (پێش هەر شتێك، حەقیقەتی چوونە ناو کاروباری پۆڵەندا بە هۆی موڵکایەتی بڕووسیا و پاشان لە پەیوەندی سیاسی جیهانی چارەنووسسازیشەوە بۆ پێکهێنانی دەوڵەتی سولالەتی نەمسا)بۆ ئەوەی ببێ بە گەورەترین هێزو لە ناویدا، ئابووری و جیاوازی زاراوەو لەکاتی ریفۆرماتسیون جیاوازی ئاینی، باکور لە گەڵ باشوور پێکبهێنێت.

هەروا بە سەختی دەڕەخسێ، ڕاڤەی ئابووری بۆ هەر دەوڵەتێکی بچوکی ڕابردوو و ئێستای ئەڵمانیا بکرێت، یا ڕیشەی گۆڕینی پیتە بێدەنگەکانی ناو زمانی ڕەسمی کە بە هۆی جیوگرافیاوە، ڕێگرێك لە زنجیرە چیاکانی باشوور تا تاونوس پێکدەهێنێ، درزێکی ڕەسمی بەناو ئەڵمانیا بەرفراوان دەکا، بەبێ ئەوەی مرۆڤ خۆی نەکات بە گاڵتەجاری.

---

[1] بەئەڵمانی وا نووسراوە، کەچی بە عەرەبی نووسراوە (أنجلز الی ج. بلوخ).

دووهەم جار، مێژوو بۆخۆی وا دەکا، دوا سەرئەنجام، هەمیشە لە نێو کێشەی ویستە زۆرەکانی تاکەکان بۆ پێشەوە بچێ، هەر یەکێکیشیان بەرێگای مەرجە تایبەتییەکانی ژیاندا، دەکرێ بەوەی، کە هەیە. کەواتە، بەم شێوەیە، ژمارەیەکی بێ کۆتایی لە هێزی یەکبڕ پێکدەهێنن، گروپگەلێکی بێ کۆتایی لە هێزی هاوسەنگی لاتەریب، لێیانەوە ئەنجامێك وەردەگرن-سەرئەنجامی مێژوویی-دەردەچێت، کە دەکرێ ئەمیش، وەك بەرهەمی کارتێکردنی هێزێك، کە بەگشتی، ناهۆشیارو بەبێ ویست ببینرێت. چونکە ویستی هەر تاکێك، ویستی تاکێکی تر رێگای لێدەگرێت و ئەوەی لێ دەردەچێت، شتێکە کەس نایەوێت. مێژوو تا ئێستا واهاتووە بە شێوەی پرۆسێسێکی سرووشتی ولە ناوەرۆکیشدا لە ژێر رکێفی بزووتنەوەی هەمان یاسادایە. بەڵام ویستی هەر تاکێك-لەوانەی هەر یەکێکیان دەیەوێت، بەقەد ئەوەی بونیادی جەستەو بارودۆخی دەرەکی، لە دواییدا بارودۆخە ئابوورییەکەیە(یا بارودۆخی خودی کەسەکە یا بارودۆخی گشتی کۆمەڵگا)پاڵیان پێوەدەنێ-ناگەن بەوەی دەیانەوێ پێیبگەن، بەڵکو لە ناوەندێکی گشتیدا؛ لە ئەنجامێکی هاوبەشدا دەتوێنەوە، ناشکرێ ئەو سەرئەنجامە وا هەڵهێنین کە=0. بە پێچەوانەوە، هەر تاکێك لەو ئەنجامەو بەوەی بریتییە لە بەشێکیدا، بەشداری دەکا.

ماوە، تکات لێ بکەم، ئەم تیئۆرییە لە سەرچاوە ئۆرگیناڵەکەیەوە، نەك لە دەستی دووەوە، لێکۆڵینەوەی لەسەر بکەی. بەڕاستی، بەم شێوەیە زۆر ئاسانترە. مارکس بەدەگمەن شتێکی نووسیوە، بەبێ ئەوەی ئەم تیئۆرییە رۆڵی تێدا نەگێڕابێ، بەتایبەتی لویس پۆناپەرت لە 18برۆمیر باشترین نموونەیە بۆ بەکارهێنانی. هەروا لە سەرمایەدا، لە چەندین شوێن ئاماژەی بۆ کردووە. لەگەڵ ئەوەشدا، دەتوانم ئێستا سەرەنجت بۆ نووسینەکانم رابکێشم: شۆڕشی بەرێز ئۆجین دوهرینگ لە زانست، لودڤیغ فیورباخ و کۆتایی فەلسەفەی کلاسیکی ئەڵمانی، کە زۆر بە وردی باسی مەتریالیزمی مێژووییم کردووە وزانیارییەکانم تێدایە .

ئەوەی کە هەندێ جار لە لایەن گەنجەکانەوە، زیاد لە پێویست، قورسایی لە سەر لایەنە ئابوورییەکە دەنێن، تا رادەیەك مارکس و من قەرزاربارین. ئێمە لە بەرامبەر نەیارەکانمان، بە توندی باسی ئەم پەرەنسیپە سەرەکییە کردووە کە ئەوان ئینکاری لێدەکەن. ئێمە بە بەردەوام کات، شوێن و هەلی پێویستمان نەبوو تا مافی کارلێکردنە بەرامبەرییەکانی توخمە بەشداربووەکانی تریش، بدەین.

بەڵام کاتێ مەسەلەکە پەیوەندی بەوەوە هەبوو، توێژێکی مێژوو بخەینە بەرچاو، واتە بۆ بەکارهێنانی پراکسیس، مەسەلەکە جیاواز بوو و لێرەدا ناشێ هیچ هەڵەیەك بکرێت. تەنها بەداخەوە کە زۆر جار ئەوە دێتە پێشێ، کە مرۆڤ وا دەزانێ بە تەواوەتی لە تیئۆرییە نوێیەکە، تێگەیشتووەو دەشتوانێ جێبەجێی بکات، کاتێ لە ڕستە سەرکییەکانی تێدەگات، ئەمەش نەك هەموو جار بە درووستی لێی تیگەیشتوون. من ناتوانم ئەم گلەییە لە هەندێ"مارکسی"نوێ نەکەم، لێرەشدا شتی سەرسورهێنەر بەدەستهێنراوە...

2002/6/21

سەرچاوە:

Nach: Der sozialistische Akademiker.1.Jg.Nr.19.Berlin, 1.Oktober1895

Karl Marx/Friedrich Engels: Werke, Bd, 37, S.463-465

وەگێر: سەلام عەبدوڵڵا